

Ur pressmeddelande från Unesco den 2 november 2001:

UNESCO:s GENERALKONFERENS ANTAR ”ALLMÄN FÖRKLARING OM KULTURELL MÅNGFALD”

Idag antog Generalkonferensen – Unescos högsta beslutande organ – det som kallas ”Unescos allmänna förklaring om kulturell mångfald”. Unescos Generaldirektör, Koïchiro Matsuura, uttryckte förhoppningen att den ”*en dag kan komma att få samma genomslag som FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*”.

Koïchiro Matsuura förklarade: ”I en tid då en del människor anser att det finns risk för kulturkonflikter i dagens internationella situation antog Unescos medlemsstater vid organisationens 31:e generalkonferens enhälligt ”Allmänna förklaringen om kulturell mångfald” och slog därmed åter fast att en dialog mellan kulturer är den bästa garantin för fred och avvisade kategoriskt tanken att konflikter mellan kulturer och civilisationer är oundvikliga.

”Det är första gången som det internationella samfundet har skapat ett så brett normgivande instrument, som höjer kulturell mångfald till rangen av ’mänsklighetens gemensamma arv – lika nödvändigt för människan som biologisk mångfald för naturen’ – och gör skyddet av den kulturella mångfalden en tvingande etisk skyldighet lika väl som respekt för människovärdet.

Unescos förklaring, tillsammans med grundlinjerna till en handlingsplan, är ett avgörande instrument för att göra globaliseringen mänsklig. Det är en ära för Unesco att spela en ledande roll i en rörelse som påverkar alla människor.

Denna förklaring räknas nu till de grundläggande texterna om den nya etik som Unesco förespråkar nu i början av det 20:e århundradet. Min förhoppning är att den en dag kan komma att få samma genomslag som FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna”.

Unescos Allmänna förklaring om kulturell mångfald:

Generalkonferensen,

- som har förbundit sig att till fullo förverkliga de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som tillkännages i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och andra allmänt erkända rättsliga instrument, som till exempel de två internationella konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter respektive ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,
- som erinrar om att det i ingressen till Unescos stadga uttalas ”att spridandet av kultur samt mänskighetens fostran till rättvisa, frihet och fred är nödvändiga förutsättningar för människovärdet och utgör en helig plikt, som alla nationer måste uppfylla i en anda av ömsesidig hjälp och omsorg”,
- som också erinrar om artikel 1 i stadgan där Unesco bl.a. tilldelas uppgiften att rekommendera ”sådana internationella överenskommelser som kan bidra till att främja det fria utbytet av idéer i ord och bild”,
- som hänvisar till bestämmelserna om kulturell mångfald och utövandet av kulturella rättigheter i de internationella instrument som antagits av Unesco,¹
- som på nytt slår fast att begreppet kultur bör anses omfatta hela komplexet av de andliga, materiella, intellektuella och emotionella egenskaper som är utmärkande för ett samhälle eller en social grupp och omfattar, förutom konst och litteratur, livsstilar, samlevnadsformer, värdesystem, traditioner och trosuppfattningar,²
- som konstaterar att kultur står i centrum för dagens debatter om identitet, social sammanhållning och utveckling av en kunskapsbaserad ekonomi,
- som menar att respekt för kulturernas mångfald, tolerans, dialog och samarbete i en anda av ömsesidig tillit och förståelse är en av de bästa garantierna för internationell fred och säkerhet,
- som strävar efter ökad solidaritet på grundval av erkännande av kulturell mångfald, insikten om att mänskligheten är en helhet och ett utvecklat interkulturellt utbyte,
- som anser att globaliseringsprocessen, påskyndad av den snabba utvecklingen av ny informations- och kommunikationsteknik, visserligen utgör en utmaning för den kulturella mångfalden, men skapar samtidigt förutsättningar för förnyad dialog mellan kulturer och civilisationer,
- som är medveten om det särskilda ansvar som tilldelats Unesco inom FN-systemet för att se till att en rik kulturell mångfald bevaras och främjas,

tillkännager följande principer och antar denna förklaring:

IDENTITET, MÅNGFALD OCH PLURALISM

Artikel 1 – Kulturell mångfald: mänsklighetens gemensamma arv

Kultur uppträder i olika former över tid och rum. Denna mångfald har sin grund i den unika och olikartade identiteten hos de olika grupper och samhällen som människosläktet består av. Som en källa till utbyte, innovation och skapande är kulturell mångfald lika nödvändig för mänskligheten som biologisk mångfald för naturen. I så måtto är den hela mänsklighetens gemensamma arv och bör erkännas och bejakas till gagn för nuvarande och kommande generationer.

Artikel 2 – Från kulturell mångfald till kulturell pluralism

I våra alltmer heterogena samhällen är det nödvändigt att sörja för en harmonisk samverkan mellan människor och grupper med många olika och dynamiska kulturella identiteter och att se till att de är villiga att leva tillsammans. En politik som syftar till delaktighet för alla medborgarna är en garanti för social sammanhållning, ett livskraftigt civilsamhälle och fred. Definierad på detta sätt är kulturell pluralism ett politiskt uttryck för kulturell mångfald i verkligheten. Kulturell pluralism, som är en omistlig del av ett demokratiskt system, främjar kulturutbyte och utvecklandet av skaparförmågor som bär upp samhällslivet.

Artikel 3 – Kulturell mångfald som utvecklingsfaktor

Kulturell mångfald ökar allas valmöjligheter. Den är en utgångspunkt för utveckling, inte endast i fråga om ekonomisk tillväxt utan också som ett medel att uppnå ett bättre intellektuellt, känslomässigt, moraliskt och andligt liv.

KULTURELL MÅNGFALD OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Artikel 4 – Mänskliga rättigheter som en garanti för kulturell mångfald

Att skydda den kulturella mångfalden blir en tvingande etisk skyldighet lika väl som respekt för människovärdet. Det förutsätter ett engagemang för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, särskilt rättigheterna hos människor som tillhör minoriteter och ursprungsbefolkningarnas rättigheter. Ingen får åberopa kulturell mångfald som ett skäl för att kränka mänskliga rättigheter som garanteras enligt folkrätten eller begränsa deras räckvidd.

Artikel 5 – Kulturella rättigheter som en förutsättning för kulturell mångfald

Kulturella rättigheter är en grundläggande del av de mänskliga rättigheterna, som är allmängiltiga, odelbara och beroende av varandra. För att den skapande mångfalden skall utvecklas krävs att kulturella rättigheter, såsom dessa definieras i artikel 27 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och artiklarna 13 och 15 i Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, förverkligas till fullo. Alla människor har därför rätt att uttrycka sig och att skapa och sprida sina verk på det språk som de själva vill, särskilt på sitt modersmål. Alla har rätt till en god utbildning som till fullo respekterar deras kulturella identitet, och alla har rätt att delta i det kulturliv som de själva väljer och att utöva sin kultur under förutsättning att de respekterar de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

Artikel 6 – Tillgång till kulturell mångfald för alla

Samtidigt som det fria utbytet av idéer i ord och bild säkerställs, bör åtgärder vidtas för att se till att alla kulturer kan uttrycka sig och spridas. Yttrandefrihet, mediapluralism, flerspråkighet, tillgång på lika villkor till konst och till vetenskaplig och teknisk kunskap, även i digital form, och möjlighet för alla kulturer att få tillgång till uttrycksmedel och spridning är garantier för kulturell mångfald.

KULTURELL MÅNGFALD OCH SKAPANDE

Artikel 7 – Kulturarvet som grund för skapande

Skapandet är förankrat i kulturtraditioner, men når sin fulla utveckling i kontakt med andra kulturer. Därför måste kulturarvet i alla dess former bevaras, förbättras och förmedlas till kommande generationer som ett vittnesbörd om mänskliga erfarenheter och strävanden i syfte att främja skapandet i all dess mångfald och stimulera till en verklig dialog mellan kulturer.

Artikel 8 – Kulturella varor och tjänster: unika handelsvaror

Mot bakgrund av dagens ekonomiska och tekniska förändringar, som öppnar enorma möjligheter till skapande och innovation, bör särskild uppmärksamhet ägnas mångfalden i utbudet av skapade verk, erkännande av författares och konstnärers rättigheter samt den speciella karaktären hos kulturella varor och tjänster som bärare av identitet, värden och mening, vilket gör att de inte får behandlas som vilka handels- eller konsumentvaror som helst.

Artikel 9 – Kulturpolitik som en katalysator för skapande

Förutom att säkerställa den fria spridningen av idéer och verk måste kulturpolitiken skapa förutsättningar för produktion och spridning av ett brett utbud av kulturella varor och tjänster genom kulturindustrier som kan hävda sig på lokal och global nivå. Det ankommer på varje stat att i enlighet med dess internationella förpliktelser utforma sin kulturpolitik och genomföra den med de medel som den anser lämpliga, dvs. antingen genom verksamhetsstöd eller lämpliga regelverk.

KULTURELL MÅNGFALD OCH INTERNATIONELL SOLIDARITET

Artikel 10 – Att stärka kapaciteten för skapande och spridning på global nivå

Mot bakgrund av nuvarande obalanser i flödet och utbytet av kulturella varor och tjänster på global nivå är det nödvändigt att stärka det internationella samarbetet och solidariteten för att göra det möjligt för alla länder, särskilt utvecklingsländerna och övergångsländerna, att bygga upp kulturindustrier som är livskraftiga och konkurrenskraftiga på nationell och internationell nivå.

Artikel 11 – Att etablera samarbeten mellan den offentliga sektorn, den privata sektorn och civilsamhället

Marknadskrafterna kan inte ensamma garantera att kulturell mångfald, som är nyckeln till en bärkraftig mänsklig utveckling, bevaras och främjas. Följaktligen är det nödvändigt att på nytt

framhålla den offentliga politikens ledande roll i samverkan med den privata sektorn och civilsamhället.

Artikel 12 – Unescos roll

I kraft av sitt mandat och sina åligganden har Unesco ansvar för att

- a) främja integrering av de principer som fastställs i denna förklaring i de utvecklingsstrategier som utformas inom olika mellanstatliga organ,
- b) tjäna som en referenspunkt och ett forum där stater, internationella statliga och icke-statliga organisationer, civilsamhället och den privata sektorn kan mötas för att utarbeta koncept, mål och politik för kulturell mångfald,
- c) inom sitt kompetensområde fortsätta med sin normgivnings-, kunskapsspridnings- och kompetenshöjningsverksamhet inom de områden som berörs av denna förklaring,
- d) främja genomförandet av handlingsplanen, vars grundlinje fogas till denna förklaring.

GRUNDLINJER FÖR ”HANDLINGSPLAN FÖR GENOMFÖRANDET” AV UNESCO S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM KULTURELL MÅNGFALD

Medlemsstaterna förbinder sig att vidta lämpliga åtgärder för att ge stor spridning åt Unescos allmänna förklaring om kulturell mångfald, särskilt genom att samarbeta i syfte att uppnå följande mål:

1. Att fördjupa den internationella debatten om frågor som berör kulturell mångfald, särskilt vad gäller dess samband med utveckling och dess inverkan på beslutsfattandet på såväl nationell som internationell nivå och överväga möjligheten till ett internationellt rättsligt instrument om kulturell mångfald.
2. Att inleda arbetet med att utforma principer, normer och praxis på såväl nationell som internationell nivå samt kunskapshöjande åtgärder och samarbetsmönster som är bäst ägnade att skydda och främja kulturell mångfald.
3. Att främja utbyte av kunskap och bästa praxis rörande kulturell pluralism i syfte att i heterogena samhällen verka för att människor och grupper med olika kulturell bakgrund får delta i samhällslivet.
4. Att göra ytterligare framsteg när det gäller att förstå och klargöra innehållet i kulturella rättigheter som en grundläggande del av de mänskliga rättigheterna.
5. Att skydda mänsklighetens språkliga arv och stödja uttryck, skapande och spridning på så många språk som möjligt.
6. Att i möjligaste mån främja den språkliga mångfalden – samtidigt som modersmålet respekteras – på alla utbildningsnivåer och verka för att barn lär sig flera språk från tidig ålder.

7. Att genom utbildning främja insikten om den kulturella mångfaldens positiva värde och i detta syfte förbättra utformningen av läroplaner och lärarutbildningen.
8. Att i lämpliga fall ta in traditionell pedagogik i utbildningsprocessen i syfte att bevara och tillvarata kulturellt passande metoder för kommunikation och kunskapsöverföring.
9. Att främja digital kompetens och förbättra kunskaperna i den nya information- och kommunikationstekniken, som bör betraktas både som ett läroämne och som ett pedagogiskt hjälpmedel som kan effektivisera utbildningstjänster.
10. Att främja den språkliga mångfalden i cyberrymden och verka för allas tillgång till offentlig information via det globala nätverket.
11. Att i nära samarbete med berörda organ inom FN-systemet motverka den digitala klyftan genom att verka för att utvecklingsländerna får tillgång till den nya tekniken, hjälpa dessa att behärska informationstekniken och underlätta digital spridning av inhemska kulturella produkter och tillgången i dessa länder till de globala digitala resurser som finns inom områdena utbildning, kultur och vetenskap.
12. Att främja produktion, bevarande och spridning av ett brett utbud i medierna och globala informationsnätverk och i detta syfte stärka de offentliga radio- och tv-tjänsternas roll vid utveckling av audiovisuella produktioner av god kvalitet, bl.a. genom att främja upprättandet av samarbetsmekanismer för att underlätta deras spridning.
13. Att utforma politik och strategier som är ägnade att bevara och förbättra kultur- och naturarvet, särskilt det muntliga och immateriella arvet, och bekämpa den olagliga handeln med kulturella varor och tjänster.
14. Att respektera och skydda traditionell kunskap, särskilt hos ursprungsbefolkningar, erkänna det värde som tillförs av den traditionella kunskapen, särskilt i fråga om miljövard och förvaltning av naturresurser, och verka för samverkansvinster mellan modern vetenskap och lokala kunskaper.
15. Att främja rörlighet för skapare, konstnärer, forskare, vetenskapsmän och intellektuella och utvecklingen av internationella forskningsprogram och samarbeten, parallellt med strävan att bevara och förbättra den kreativa kapaciteten i utvecklingsländerna och övergångsländerna.
16. Att säkerställa skyddet av upphovsrätten och närstående rättigheter med sikte på att utveckla det samtida skapandet och säkerställa rimlig ersättning för kreativt arbete, samtidigt som allas rätt att få tillgång till kultur upprätthålls i enlighet med artikel 27 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.
17. Att hjälpa till med att etablera eller stärka kulturindustrier i utvecklingsländerna och övergångsländerna, och samarbeta i detta syfte vid utveckling av den nödvändiga infrastrukturen och kompetensen, främja framväxten av livskraftiga lokala marknader och underlätta för de kulturella produkterna från dessa länder att få tillträde till den globala marknaden och internationella distributionsnät.

18. Att i enlighet med varje stats internationella förpliktelser utveckla en kulturpolitik, inklusive verksamhetsstöd och/eller lämpliga regelverk, till stöd för de principer som fastställs i denna förklaring.

19. Att engagera civilsamhället i utformningen av en offentlig politik som syftar till att skydda och främja kulturell mångfald.

20. Att erkänna och uppmuntra det bidrag som lämnas av den privata sektorn till att förbättra den kulturella mångfalden och verka för att forum inrättas för dialog mellan den offentliga och den privata sektorn.

Medlemsstaterna rekommenderar att generaldirektören beaktar de mål som uppställs i denna handlingsplan vid genomförandet av Unescos program och informerar FN-organ och andra berörda mellanstatliga och icke-statliga organisationer om dessa i syfte att uppnå samverkansvinster när det gäller åtgärder som vidtas till gagn för kulturell mångfald.

¹ Däribland Florensavtalet från 1950 och Nairobi-protokollet till detta från 1976, Världskonventionen om upphovsrätt från 1952, Principförklaringen om internationellt kultursamarbete från 1966, Konventionen om olaglig utförelse och införelse av kulturegendom från 1970, Konventionen om skydd för världens natur- och kulturarv från 1972, Unescos förklaring om ras och rasfördomar från 1978, Rekommendationen om konstnärernas ställning från 1980 och Rekommendationen om skydd för traditionell och folklig kultur från 1989.

² Denna definition ligger i linje med slutsatserna från Världskonferenserna om kulturpolitik (MONDIACULT, Mexico City, 1982), från Världskommissionen om kultur och utveckling (*Vår skapande mångfald* 1995) samt från Mellanstatliga konferensen om kulturpolitik för utveckling, *The Power of Culture* (Stockholm 1998).